

Taskenttől Szamarkandig

MAKLEIT LÁSZLÓ
(szöveg és kép)Szamarkand,
Bibi Hanum mecset

A Selyemút

Eurázsia sztyepei karavánútjainak kialakulása és ezáltal a két kontinens kereskedelmi kapcsolata évezredekre nyúlik vissza. Idővel a kínai selyem vált a meghatározó terméké, bár a porcelán, a drágakövek, később a papír és a puskapor is keletről érkezett. A termékek mellett vallások, ideológiák, tudományos ismeretek cserélődtek, de a karavánok révén került Európába a középkor rettegett járványait okozó pestis is.

A Selyemúton zajló szárazföldi kereskedelem végét a Szafavida Birodalom összeomlását követő törzsi zavargások jelentették a 18. század elején. Érdekes, hogy a Seidenstrassen (Selyemutak) elnevezést csak jóval később, 1877-ben alkotta meg egy német geográfus. A kifejezés más nyelvekbe is átkerült, a többes szám pedig arra utal, hogy nem egyetlen útvonalról, hanem tengeri és szárazföldi utak hálózatáról beszélhetünk.

A Selyemút nem merült feledésbe, 2014 óta az UNESCO Világörökség része. Éppúgy, mint a történelmi útvonal mentén sorakozó patinás kereskedővárosok. Az UNESCO nem volt egyedül úttörő gondolatával. 2009 óta változó útvonalon Selyemút Rallyt rendeznek, de a kínai kormány a

(1. rész) nyomán

gazdasági kapcsolatok élénkítésére létrehozott programokban is felhasználja a történelmi útvonal nevét.

Amikor Üzbegisztán és Türkmenisztán bejárására indultunk, jórészt mi is a szárazföldi Selyemút nyomvonalát követtük. Európából Üzbegisztán fővárosába, Taskentbe érkeztünk, ahol csak rövid megállót terveztünk. A Selyemút egykor jelentős városa – az 1917 után elkezdett szovjet „modernizáció” és a várost sújtó 1966-os földrengés következtében – műemlékekben viszonylag szerény. Persze minden viszonyítás kérdése. Taskentben is láthatunk medreszeket, mecseteket, és itt őrzik a világ legrégebbi Koránját is.

Az ország lakosságának döntő többsége szunnita mohamedán, a középkori iszlám oktatás letéményese pedig a medresze volt. Az iskolák egy része – így a taskenti Kukeldash medresze – ma is működik, ahol a vallási ismeretek mellett természettudományokat és nyelveket oktatnak. Medreszét építeni vélhetően jó üzlet lehetett – az építő a telket ingyen kapta –, így a múltban a nagyobb városokban egyre másra születtek a medreszek. Némelyik már új korában sem töltötte be eredeti küldetését, ma pedig többségük kiállítóhelyként vagy bazárként működik. Állagukra viszont nagy gondot fordít a függetlenné vált ország és a városok vezetése, felismerve történelmi és nem utolsósorban turisztikai jelentőségüket.

Taskent kötelező látnivalója az Alkalmazott Művészetek Múzeuma. A kiállított iparművészeti tárgyak egy részével utazásunk során a mindennapi életben is találkozunk. A bejárással szemben egy széles bútorpad, a csorkolya fogad. Éjjel ágyként funkcionál, nappal pedig közepére kis asztalkát helyeznek, étkezések során ezt üli körbe a család. Éttermekben később is gyakran láttunk ilyet. A helyiek szinte mindig csorkolyán, törökülésben étkeznek, de néha ötfős társaságunknak is csorkolyára helyezett asztalkán terítették meg.

A múzeumban vitrinben látható a tradicionális közép-ázsiai sapka, a tubetejka, ami a piacokon óriási választékban kapható. A hagyományos fejjedőt főként idősebbek viselik, de fiatalokon is láttuk. A kiállítás gyöngyszemei a változatos színű és mintázatú faliszőnyegek, a szuzanik. A múltban menyasszonyi hozományként készített textilák fontos jelentést is hordoznak. Az eladó lány behímezte saját tulajdonságait, gondolatait, vágyait. Amennyiben a szuzani elnyerte leendő párja tetszését, sor kerülhetett a menyegzőre.

Üzbegisztáni látogatásunk éppen ramadán idejére esett, ebből azonban vajmi keveset éreztünk.

Az éttermetek délben is nyitva találtuk, ráadásul a hazai árak töredékéért kaptunk kiadós ebédet. Az alkoholtartalmú italok – sok más országhoz hasonlóan – csak külön boltokban vásárolhatók, a választék azonban lenyűgöző.

Talán a meleg időjárás is közrejátszott abban, hogy utazásunk során 29 féle sört próbáltunk ki, bár csak kettőtől alkottunk kedvező vé-

Taskent, szuzani leményt. Azt per-

a múzeumban sze már a vásárlás

Taskent, a Kukeldash medresze

Szamarkand, Ulugbeg, a középkor csillagásza

pillanatában sejtettük volna, hogy a tejes, csokoládés vagy a mézes sör nem fog a kedvenceink közé tartozni. Az egyik italtolt bejáratánál hatalmas, cirill betűs tábla hirdette, hogy „Pivo, vodka”. Ramadán újragondolva!

A szunnita országban egyébként a vallási fanatizmusnak semmi jelét nem láttuk. A szent helyekre természetesen zárt ruházatban és cipő nélkül lehet belépni, de hölgyek számára is szabad a bejárás, és ima alatt sem szólnak rá a diszkrét fotózó idegenre. Ráadásul a kormány ügyel arra, hogy az oktatásban se nyerjen teret a fanatizmus.

A fővárosból az első utunk kelet felé, a Tiensan-hegységbe vezetett, ahol két kisebb túrát tettünk. Az egynapos program során nem jutottunk magasabbra, mint a Kumbel 2307 méteres csúcsa, mégsem bántuk, hogy vállalkoztunk a kirándulásra. Nyár elején vadon növő tulipánok között vezetett az utunk, a háttérben pedig a hegység hófödte csúcsait láttuk. Amikor a hőmérséklet felé indultunk éber örök sípoltak utánunk, így jobbnak láttuk visszafordulni.

A napsütéses időt és a felvonó nyújtotta kényelmet az üzbegek is igyekeznek kihasználni, az ösvényeket azonban rajtuk kívül senki sem taposja. A helyiek többsége megelégedett annyival, hogy a fűben heverésszen, az aktívabb életet

Shahrisabz, a Kék Kupola-mecset

kedvelő fiatalok pedig egy népszerű kedvtelésnek hódoltak. Papírsárkányt eregettek.

Taskent elhagyása után a Selyemút legszebb városába, Szamarkandba érkeztünk. A város központja a Regisztán, melyet három medresze határol. A legtöbb turista elsőként ezt a monumentális teret keresi fel, és a medreszek kiállításait és boltjait járja sorra. Aki turistára vadászik, itt jó helyen jár. Átverésről, lenyúlásról azonban szó sincs.

Angolt tanítók a diákoknak. – szólított meg egy kedves fiatal hölgy, mögötte egy fűrt gyerekkel. – Azért vagyunk itt, hogy a fiatalok gyakorolják a nyelvet és beszélgessenek az idegekkel. – Azután jött egy sor kérdés, nekünk pedig el kellett mondani a kedvenc könyvünk és filmünk címét, nemzeti eledeleink receptjét. A 2019. február 1-én bevezetett vízummentesség és repülőtéri zöld folyosó megnyitása után újabb példa Üzbegisztán nyitottságára. Másutt tanárjuk nélkül sétáló fiatalok is kíváncsiak elegyedtek velünk szóba. Számukra már ismeretlen lesz a megboldogult Szovjetunió zárt világa és az emberek közötti bizalmatlanság.

A múltban nemcsak 1917. után köszöntött nehéz idősok

Shahrisabz, a Fehér Palota romja

Shahrisabz, eladó tubetejkák

akalosságra. A Selyemút gyöngyszeme a középkorban sem volt mindig földi Paradicsom. A 14. században egy vérszomjas hódító ragadta magához a hatalmat, aki óriási sereget szervezett, és sorra vezette a hadjárait a környező kánások elfoglalására. Bár Dzsingisz kán leszármazottjának tartotta magát, ez történelmileg nem bizonyítható.

Timur Lenk birodalma fénykorában a mai Törökországtól a nepáli határig tartott. Egész városokat törölt el a föld színéről, a legyilkolt ellenség koponyáit – néha több tizezret – pedig hatalmas güllába rakatta. Az elfogott török szultánt, I. Bajazidot a legenda szerint haláláig vas-ketrecben tartotta. Talán mégis fűzi valamilyen rokon kötelék Timurt Dzsingisz kánhoz!

Hihetetlennek tűnik, de antropológiai vizsgálat igazolta, hogy jobb karjára és lábára béna volt, innen származik teljes neve. Timur Lenk, vagyis a Sánta Timur. Békeidőben Szamarkand és szülőhelye, a mai Shahrisabz (ejtsd: Sahrizabz) területén monumentális mecseteket és palotákat építtetett. Kegyetlensége ekkor

Szamarkand, a Regisztán este

is megmutatkozott. A munkásainak szánt ételt például a homokba dobatta, hogy állat módjára keljen étkezniük.

Első felesége, Bibi Hanum mauzóleuma Szamarkand egyik legszebb műemléke. Saját mauzóleuma pedig mintául szolgált későbbi korok síremlékeihez, így egyik leszármazottja, Sah Dzsahán és felesége, Mumtaz Mahal mauzóleumához. Ez a jól ismert épület az indiai Tadz Mahal.

Timur Lenk unokája, Ulugbeg vajmi keveset örökölt nagyapja kegyetlenségéből. A harci sikerek helyett inkább a tudományokhoz vonzódott, és korának legnevesebb csillagásza lett. Háromszintes obszervatóriumot épített, ahol a kutatók a távcső előtti korok legmodernebb műszereivel dolgozhattak. 1437-ben publikált katalógusa több mint ezer csillag pontos adatát tartalmazza. Eredményeinek fontosságát igazolja, hogy két évszázaddal később a

katalógust Oxfordban is kiadták.

Kutatásait nem mindenki nézte jó szemmel. Politikai ellenfelei hiányolták az újabb hódítással járó sikereket, és végül saját fia taszította le a trónról. Ulugbeg szívesen lemondott volna az uralkodásról, csak annyi kért, hogy vizsgálatait folytathassa. Végül ez sem adatott meg neki, amikor mekkai zarándoklatra indult, bérnyilkosok végeztek vele. A felhertelt nép a csillagvizsgálót a földdel tette egyenlővé, csak a 20. század elején végzett régészeti kutatásoknak sikerült a romok nyomára akadni. Tanítványainak köszönhetően megmenekült viszont katalógusa, unokaöccse pedig a sírját helyezte át Timur Lenk mauzóleumába.

Timur uralkodása központjának nem Szamarkandot, hanem szülőhelyét szánta. Shahrisabz azonban csak egy magas hágón át közelíthető meg, ami télen járhatatlan volt. Így a birodalom központja továbbra is Szamarkand maradt, a Shahrisabzban felépült komplexum pedig az uralkodók nyári rezidenciájaként működött. A Fehér Palota romjaiban is impozáns látványt nyújt, de a hatalmas területen fekvő épületek közül több eredeti pompájában fogadja a látogatókat. Mecsetet, medreszet éppúgy találunk itt, mint karavánszeraját és piaccsarnokot. Árusok pedig mindenütt vannak. A kendők, tubetejkák, hímzett táskák, babák vagy éppen festmények jól megférnek a mauzóleum árnyékában.

Következő célpontunk, Buhara felé újra Szamarkandból indultunk. Üzbegisztán nagyobb városait a 250 km/óra sebességre képes Afrosiyob nevű gyorsvonat is összeköti, de a normál vasút is kényelmes közlekedést biztosít. A csillagtűrők, mint a Tiensan-hegység vagy Shahrisabz felé tett kiruccanás gépkocsival könnyebben szervezhető, országjáráshoz azonban az autóbérlés szükségtelen.

(folytatjuk)